

AİHM Kararları ve Geçmiş Tecrübeler Işığında OHAL Komisyonu

FATMA SÜMER, MERT HÜSEYİN AKGÜN

- **AİHM'nin OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonunu tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu kabul etme gerekçeleri nedir?**
 - **Komisyonun yapısı, işleyişi ve verebileceği kararlar hakkında neler söylenebilir?**
 - **OHAL Komisyonu Türkiye'nin benzer komisyon tecrübeleri ile kıyaslanabilir mi?**

GİRİŞ

15 Temmuz darbe girişiminin ardından Anayasa'nın 120. maddesi kapsamında olağanüstü hal (OHAL) ilan edildi ve sonrasında bazı kişi ve kurumlar hakkında terör örgütleri ve Millî Güvenlik Kurulunca (MGK) devletin güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen oluşumlarla alakalı oldukları gerekçesiyle doğrudan kanun hükmünde kararname (KHK) hükümleri ile çeşitli işlemler gerçekleştirildi. FETÖ/PDY ve diğer terör örgütleri üyelerinin kamu kurumlarındaki konumlarını söz konusu örgütlere hizmet etmek için kullanmalarının engellenmesi adına kamudan ihraç edilmeleri ve çeşitli kurumların kapatılması bu işlemlerin en önemlileriydi. Anayasa'nın 148. maddesi dolayısıyla OHAL döneminde gerçekleştirilen bu işlemlere karşı yargı yolu kapalıdır. Bu sebeple toplum vicdanının yara almaması ve yapılan işlemlerin OHAL'e yol açan sürecin haklılığına zarar vermemesi için muhtemel mağduriyetleri ortadan kaldıracak bir mekanizmaya ihtiyaç duyuldu. Sonuçta 23 Ocak 2017'de kabul edilen 685

sayılı KHK ile kamuoyunda kısaca OHAL Komisyonu olarak bilinen "Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu" kuruldu. Sonrasında komisyonun çalışmalarını düzenlemek amacıyla "Başbakanlık Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonunun Çalışmasına İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği" çıkarıldı.

AİHM'NİN OHAL KOMİSYONUNU TÜKETİLMESİ GEREKEN BİR İÇ HUKUK YOLU KABUL ETMESİ

Benzer konularda bir devlet aleyhine birden çok başvurunun gerçekleştirildiği durumlarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) tavrı bu başvuruların tümünü incelemek yerine içlerinden birini pilot başvuru seçerek devlete yol gösterici olacak bir hüküm tesis etmek yönündedir. Bu süreçte diğer başvuruları bekletmekte ve devlete sistematik başvuruları sonuçlandırabilecek bir mekanizma kurmasını önermektedir. Söz konusu mekanizmanın oluşmasının ardından ihlal başvurularının devam etmesi halinde önceki kararında belirttiği sorunların çözümü için gerekli düzen-

FATMA SÜMER

2012 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. 2015 yılında kamu hukuku yüksek lisans eğitimini aynı okulda tamamlamıştır. Marmara Üniversitesi'nde devam ettiği Kamu Hukuku doktorası tez sürecindedir. 2012 Aralık-2016 Nisan tarihleri arasında araştırma görevliliği, 2016 Mayıs-2017 Mayıs tarihleri arasında milletvekili danışmanlığı yapmıştır. SETA Hukuk ve İnsan Hakları Direktörlüğü'nde araştırma asistanıdır.

MERT HÜSEYİN AKGÜN

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır. Gazi Üniversitesi'nde Kamu Hukuku alanında yüksek lisansına devam etmektedir. SETA Hukuk ve İnsan Hakları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak görev yapmaktadır. Yargı reformu ve yeni anayasa çalışmaları araştırma alanları arasında yer almaktadır.

lemelerin yapıldığını ve oluşturulan iç hukuk yolunun etkin bir yol olduğunu tespit ettiği takdirde beklemeye aldığı diğer başvurular için kabul edilmezlik kararı vermekte, aksi halde beklettiği tüm başvurular bakımından ihlale hükmetmektedir. Bu çerçevede daha önce de ülkemizde çeşitli mağduriyetleri yargı mercilerine başvurmaya gerek kalmaksızın gidermek adına üç komisyon kurulmuş ve bu kurumların AİHM tarafından iç hukuk yolu olarak tanınmalarının yanı sıra çok sayıda mağduriyete çözüm ürettikleri görülmüştür.

OHAL sürecinde de KHK ile tesis edilen işlemler sebebiyle AİHM'ye 12 bin 600 başvuru yapılmış, Mahkeme bu başvurular arasından seçtiği Köksal/Türkiye davasına ilişkin olarak OHAL Komisyonuna işaret ederek KHK ile görevinden uzaklaştırılan öğretmenin iç hukuk yolları tüketilmediği için oybirliğiyle red kararı vermiştir.¹ Mahkeme komisyonu kuran KHK'nın "Venedik Komisyonunun da 865/2016 sayılı görüşünde belirttiği gibi, hem sorun yaratan tedbirlerin karar aşamasında tespit edilen yetersizlikleri, hem de aynı tedbirlerin yargısal denetimi konusunda ortaya çıkan belirsizlikleri ortadan kaldırmak suretiyle geniş çaplı bir sorunu çözümlenmek amacıyla" yürürlüğe girdiğini tespit etmiştir. Bu sebeple Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) hükümlerinin ihlal edildiğini ileri süren başvuru sahiplerinin öncelikle bu yeni başvuru yolunun geçerlilik ve etkililiğini sınaması gerektiğine hükmetmiştir.

Mahkeme ayrıca komisyonun uygun ve telafi edici bir hukuk yolu olmadığına hükmetmeyi gerektiren makul bir sebebin bulunmadığını belirtmiştir. Daha önce de yaptığı gibi gerektiği takdirde komisyonun etkililiği, komisyon ve ulusal mahkemelerin vereceği kararlar ve bu kararların uygulanması ışığında teorik ve pratik bakımlardan yeniden gözden geçirileceğini ifade etmiş ve bu durumda komisyonun etkili bir başvuru yolu olduğu konusundaki ispat yükünün devlete ait olacağını vurgulamıştır.

Şu halde AİHM'ye göre OHAL Komisyonu tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olmakla birlikte

etkili olup olmadığı gerektiği takdirde değerlendirilecek bir husustur. Bununla birlikte henüz herhangi bir karar verilmediği halde komisyon hakkında yapılan eleştirilerin kurumun işleyişini ve kuruma dair beklentileri tartışmanın odak noktası haline getirmek yerine ikincil bir konuma düşürdüğü görülmektedir. Komisyonun yapı ve işleyişine dair usullere yer vermek ve benzer komisyonları incelemek ise komisyondan beklentilerin somutlaştırılmasını sağlayacaktır.

OHAL KOMİSYONUNUN YAPISI, İŞLEYİŞİ VE VEREBİLECEĞİ KARARLAR

OHAL Komisyonuna ilk başvurular 14 Eylül'de tamamlandı. İnternet üzerinden alınmakta olan başvurular yeni çıkan KHK'larla ilgili olarak KHK'nın ilanından itibaren altmış gün içinde yapılacaktır. 14 Eylül tarihi itibarıyla komisyona yaklaşık 101 bin başvuru yapılmıştır. Bu sayı hakkında KHK ile işlem yapılan kişilerin yüzde 91'ine tekabül etmektedir.²

Başvuruları inceleyecek olan komisyon üyelerinin ağırlıklı olarak hukukçulardan seçilmesinin yanı sıra başkanın da hukukçular arasından seçildiği görülmektedir. Ancak bu durum komisyona yargısal bir organ vasfı katmamaktadır. Nitekim kurumun yargı organlarının sahip olduğu oluşum ve işleyiş ilkelerini taşıması da gerekmemektedir. Daha önce benzer komisyonlar bakımından aranmayan bu husus komisyonun sorunları yargı öncesinde hızlı bir biçimde çözmesini amaçlayan yapısının sonucudur.

Komisyonun üye profili incelendiğinde üyelerin sayısı ve vasıfları bakımından yapılacak işin niteliğinin dikkate alındığı anlaşılmaktadır. İlgili mevzuatta yedi üyeden oluşacağı belirtilen komisyonun üç üyesinin kamu görevlileri arasından başbakan tarafından, bir üyesinin Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatında, bağlı ve ilgili kuruluşlarında çalışan hakim ve savcılar arasından adalet bakanı tarafından, bir üyesinin mülki idare amirleri sınıfına mensup personel arasından içişleri bakanı tarafından, birer üyenin Yargıtay ve Danıştay'da görev yapan tetkik hakimleri arasından

1. AİHM, Köksal/Türkiye, No: 70478/16.

2. "OHAL Komisyonu'nda İlk Karar Kasım'da", *Habertürk*, 30 Eylül 2017.

Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından seçilmesi düzenlenmiş, başkan ve başkan vekilini belirleme yetkisi komisyon üyelerine verilmiştir.

Bu doğrultuda 16 Mayıs tarihinde belirlenen üyeler Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Hakim Selahaddin Mentşe’i başkanlığa seçmiştir. Komisyonun diğer üyeleri ise Yargıtay Genel Sekreter Yardımcısı Hakim Mehmet Karagöz, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanı Hakim Esat Işık, Danıştay Tetkik Hakimi Murat Ayaç, Mülkiye Baş Müfettişi Hasan Işıldak, MEB Atama Daire Başkanı Mustafa İkbâl ve Devlet Denetleme Kurulu Uzmanı Salih Tanrıkulu’dur. Komisyona yüksek profilli üyelerin seçilmesi yapılacak işe verilen önemin göstergesidir. En çok başvurunun geleceği Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıklarından birer üyenin seçilmesi de üyelerin bakılacak itirazların niteliğine göre belirlendiğini göstermektedir.

Kamuoyunda komisyonun gelen başvuruların tamamını sadece yedi üye aracılığıyla kısa sürede çözüme kavuşturmasının mümkün olmadığı yönünde bazı endişeler mevcuttur. Nitekim komisyon iki yıl boyunca çalışacak ve gerekli görülmesi durumunda süre birer yıl olmak üzere uzatılacaktır. Bu uzatmaların en fazla kaç yıl olacağı konusunda bir düzenleme bulunmaması eleştiri konusu edilmiş olsa da³ kanaatimizce komisyonu tüm başvuruları belli sürede sonuçlandırmaya zorlamak için özenli bir şekilde yapılmasını engelleyecek bir husustur. Bununla birlikte komisyonun bu yedi üye dışında 50 civarında uzman/tetkik hakim/raportör ve 150 civarında da memur olmak üzere yaklaşık 200 yardımcı personelle çalışmakta olması bu endişeleri büyük ölçüde yersiz hale getirmektedir. Komisyona atanan uzman personelin yaklaşık rakamlarla 25’i Yargıtay, Danıştay ve kürsüden seçilmiş hakimler, 10’u milli eğitim müfettişi, 15’i de maliye ve mülkiye müfettişidir. Dolayısıyla görevlendirilen uzmanların da işin niteliğine uygun olarak yargı, milli eğitim, mülkiye ve maliye gibi kurumlardan seçildiğini söylemek mümkündür. Örneğin maliyeden seçilen uzman-

3. “OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu”, Haber 7, 24 Ocak 2017.

lar el koyulan şirketler ve kapatılan kurumlarla ilgili olarak çalışacaktır.

İlerleyen yargı süreçleri ve oluşan içtihatların komisyonun kararlarına ışık tutacağını ve hızlandıracağını düşünmek mümkündür. Özellikle içerik olarak birbirine çok benzeyen başvurulardan biri hakkında verilen kararın diğerlerinin daha hızlı sonuçlandırılmasını sağlayacağı açıktır.⁴

Hakkaniyet gereği başvurular değerlendirilirken OHAL sürecinde ilk çıkarılan KHK ile yapılan işlemler sırasıyla ele alınacaktır. Bu süreçte başvuruların iki aşamalı bir incelemeye tabi tutulması, ön incelemede başvurunun süresi içinde yapılıp yapılmadığı, 685 sayılı KHK kapsamına girip girmediği, başvuru sahibinin hukuki menfaatinin bulunup bulunmadığı gibi hususlar ve şekil şartları bakımından bir değerlendirme yapılacağı öngörülmüştür. Başkanın raportör olarak görevlendirdiği bir memur tarafından gerçekleştirilecek olan ön incelemeyi geçen dosyaların komisyon tarafından dosya üzerinden incelenerek başvurunun reddi ya da kabulüne karar verileceği düzenlenmiştir.

Komisyona ilişkin düzenlemelerin OHAL döneminde de Türkiye’de hukuk devleti ilkesinden taviz verilmediği, kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan tasarruflar karşısında idari ve yargısal denetimin yapıldığına ilişkin bir gösterge olarak uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.⁵ Komisyonun vereceği tüm kararlar bakımından geçerli olmak üzere kriterler belirleyecek olması da bu beklentiyi karşılamaya yöneliktir. Kriterlerin varlığının benzer durumlardaki kişiler hakkında birbirinden farklı kararlar verilmesini engelleyeceği düşünülebilir. Bu kriterler belirlenirken iç hukukun yanı sıra uluslararası insan hakları mevzuatından da yararlanması beklenmektedir.⁶

Komisyonun çalıştığı süreçte görevi ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi ilgililerinden talep etme yetkisi bulunmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları ile yargı mercilerine de komisyonun görev alanıyla ilgili olarak

4. Cem Duran Uzun, “FETÖ ile Mücadelede OHAL Komisyonu”, *Kriter*, Cilt: 2, Sayı: 16, (Eylül 2017).

5. “Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu”, Haber 7, 24 Ocak 2017.

6. “OHAL Komisyonu Nasıl Çalışacak”, *Hürriyet*, 14 Haziran 2017.

ihtiyaç duyduğu belgeleri gecikmeksizin iletme ya da yerinde inceleme imkanı sağlama görevi verilmiştir. Nitekim OHAL Komisyonu seri kararlar almak adına kamu kurumlarından ihraç edilen personel hakkında bireysel dosyalar hazırlayıp göndermelerini istemiştir. Dosyanın içeriğinde yürütülen adli ve idari soruşturmalarda ulaşılan tespitler, örgütün herhangi bir haberleşme ağının kullanıp kullanmadığı kişinin Bank Asya hesabının bulunup bulunmadığı ve örgüte ait herhangi bir kuruluşa üyeliğinin olup olmadığına dair bilgilerin yer alması talep edilmiştir.⁷

Komisyonun soruşturmanın gizliliği ve devlet sırlarına ilişkin belgeleri talep etmesi ise mümkün değildir. Bu hususta akla gelebilecek bir endişe FETÖ üyeliğinin tespitiyle görevlendirilmiş bir kurumun, bir soruşturma çerçevesinde devlet sırlarına ulaşmadan edindiği bilgiler dahilinde vereceği kararın ne ölçüde sağlıklı olacağı hususudur. Aslında bu düzenleme komisyonun bir idari merci olmasının sonucudur ve nihai kararın yargı tarafından verilmesi gerektiği görüşünü desteklemektedir.

Komisyon toplantısında önce görüşmeler ardından açık oylama yapılır. Toplantı ve karar yeter sayısı dördttür. Çekimsiz oy kullanılmaz. Dosya üzerinden yapılan incelemede kişi ve kurumların terör örgütleri ve MGK tarafından devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyelik, mensubiyet, aidiyet, iltisak veya irtibatı incelenir. Sözlü ifade alınmaz, tanık dinlenmez.

Komisyonun inceleyeceği işlemler arasında kamu görevi, meslek veya görev yapılan teşkilattan çıkarılma ya da ilişik kesilmesi; yükseköğretim kurumlarında kamu görevinden çıkarma, öğrencilikle ilişik kesilmesi; kapatılan kurumlar ile ilgili işlemlerin yanı sıra OHAL KHK'ları ile gerçek veya tüzel kişilerin hukuki statülerine ilişkin olarak doğrudan düzenlenen işlemler girmektedir. KHK'larda yer alan ilave tedbirler ve ilgili kişinin silah ruhsatının alınması, pasaportunun iptal edilmesi, kamu konutları ya da vakıf lojmanlarından tahliye edilmesi gibi ilave tedbirlere ilişkin işlemler ya

da kanun yollarının açık olduğu işlemler hakkındaki başvurular reddedilecektir.

Komisyonun verebileceği kararlara da ilgili mevzuatta yer verilmiştir. Komisyon tarafından kamu görevi, meslek ya da görev yapılan teşkilattan çıkarılan yahut ilişik kesilenlere ilişkin başvurunun kabul edilmesi halinde bu durum Devlet Personel Başkanlığına bildirilecektir. Bu kişiler hakkında Devlet Personel Başkanlığı tarafından daha önce istihdam edildikleri kurumlar dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarında eski statü ve ünvanlarına denk kadro ve pozisyonlara on beş gün içinde atama teklifleri yapılacaktır. Bu şartlar altında başka kurumlarda görevlendirilmeleri mümkün olmayan kişiler eski kurumlarına atanacaktır. Yönetici pozisyonda iken görevlerinden alınanlar bakımından atama yapılırken yöneticilikten önceki kadro ve pozisyonları dikkate alınacaktır.

Yükseköğretim kurumlarında ise kamu görevinden çıkarılmalarda kamu görevine iade kararı alınması halinde YÖK'e bildirilecektir. Atama teklifleri bu durumda YÖK tarafından on beş gün içinde yapılacaktır. Kişinin kamu görevinden çıkarıldığı kuruma ve İstanbul, Ankara ve İzmir'deki kurumlardan birine atamasının yapılması mümkün değildir. Öğrencilikle ilişik kesilenlere ilişkin başvuruların kabulü Milli Eğitim Bakanlığına bildirilecektir. Kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin başvuru kabul edildiği takdirde ilgili KHK hükümleri KHK'nın yayım tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kalkacaktır. Bu durumda kabul kararı ilgili bakanlık ya da kuruma bildirilecektir.

Komisyonun ilk kararlarının Kasım ayında yayımlanmaya başlanması beklenmektedir.⁸ Komisyona ilişkin düzenlemeler çerçevesinde bu kararlara karşı altmış gün içinde HSK tarafından belirlenecek Ankara İdare Mahkemelerinde ilgilinin son görev yaptığı kurum aleyhine dava açılabilir. İhraç edilen yargı mensupları ise Danıştay'da dava açılabilir. İdare Mahkemesinin kararına karşı Bölge İdare Mahkemesi ve Danıştay'a başvurulabilir. Bu aşamalardan sonra dosya

7. "OHAL Komisyonu'nda İlk Karar Kasım'da".

8. "OHAL Komisyonu'nda İlk Karar Kasım'da".

Anayasa Mahkemesi (AYM) ve ardından AİHM'ye bireysel başvuru konusu edilebilecektir.

TÜRKİYE'NİN BENZER KOMİSYON TECRÜBELERİ ÇERÇEVESİNDE OHAL KOMİSYONU

Yukarıda da değinildiği gibi Türkiye'nin OHAL Komisyonuna benzer nitelik taşıyan üç komisyon tecrübesi mevcuttur. Bunlardan Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Tespiti Komisyonu (Tazminat Komisyonu) 19 Temmuz 1987 ile Tazminat Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 27 Temmuz 2004 tarihleri arasında gerçekleşen terör olayları esnasında terör örgütünün eylemleri veya güvenlik güçlerinin terörle mücadele faaliyetleri sonucunda zarar görenlerin yargı yoluna gitmeye gerek kalmadan zararının tazmin edilmesini sağlamaya yöneliktir.

AİHM terör sebebiyle yerinden edilmiş kişilerin mahkemeye yaptıkları başvurular arasından pilot dava olarak seçtiği Doğan ve diğerleri/Türkiye davasında verdiği 29 Haziran 2004 tarihli kararda Türkiye'yi haksız bularak bu kapsamda gerçekleşen tüm mağduriyetleri giderecek etkili bir iç hukuk yolu oluşturulmasını önermiştir. Tazminat komisyonlarının kurulmasının ardından Mahkemenin 2006 yılında İçyer/Türkiye davasında kabul edilemezlik kararı vererek “ulaşılabilir ve olumlu sonuç verecek nitelikte ve etkin bir iç hukuk yolu” oluşturulduğunu ifade ettiği görülmektedir. Bu karar kamuoyunda “köye dönüş” davaları olarak bilinen ve AİHM'ye giden benzer dosyalar için de emsal teşkil etmiştir. Mahkeme, İçyer emsal kararına dayanarak Türkiye aleyhine yapılan 1.500 başvuruyu reddetmiştir. Komisyon kararı sonrasında başvuru- nun maddi zararlar bakımından ödenecek tazminat tutarını kabul etmemesi halinde idare aleyhine tazminat davası açma hakkının da bulunması komisyonun, OHAL Komisyonu gibi yargı yolu öncesi bir idari imkan olmasının sonucudur.

İçişleri Bakanlığının kamuoyuyla paylaştığı verilere göre⁹ 27 Temmuz 2004 tarihinden Ağustos 2017 tarihine kadar tazminat komisyonlarına toplam 429

bin 630 başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan 227 bin 157 başvuru için tazminat ödenmesine karar verilmiş, 173 bin 318 başvuru ise reddedilmiştir. Dolayısıyla toplam 400 bin 475 başvuru neticelendirilmiştir. Ağustos 2017 tarihi itibarıyla başvuru- culara ödenmek üzere 4 milyar 78 milyon 935 bin 621 TL talep edilmiştir. Halen Türkiye genelinde 39 komisyon aktif olarak çalışmalarına devam etmektedir.

İnsan Hakları Tazminat Komisyonu¹⁰ makul sürede yargılanma hakkının ihlali iddiasıyla gerçekleştirilen çok sayıda başvurunun bulunması sebebiyle kurulmuştur. AİHM bu başvurular arasından Kaplan/Türkiye davasını pilot dava olarak seçmiş ve 20 Mart 2012 tarihinde karara bağlamıştır.¹¹ Mahkeme bu kararında Türkiye'de uzun yargılama iddialarıyla ilgili gidilecek etkin bir iç hukuk yolu bulunmadığını belirterek bu yapısal sorunu çözmek için bir iç hukuk yolu oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine oluşturulan komisyon AİHM'ye yapılan başvuruların tazminat ödenmesi suretiyle iç hukuk düzeyinde çözü- münü amaçlamıştır. AİHM 2013 yılında verdiği Müdür Turgut ve diğerleri/Türkiye davasında¹² Kaplan/ Türkiye davasında verdiği pilot karar doğrultusunda kurulan İnsan Hakları Tazminat Komisyonunu tüke- tilmesi gereken bir iç hukuk yolu olarak kabul etmiştir. Mahkeme komisyonun Türkiye'nin ulusal düzeyde vatan- daşlarının AİHS'de yer alan hak ve özgürlüklerden daha hızlı bir şekilde faydalanmasını sağladığını, “eri- şilebilir ve kendilerine şikayette buldukları konu ile ilgili tatmin sağlamaya elverişli makul imkanlar sun- duğu”nu belirtmiştir.

Komisyon kurulduğu günden bu yana etkin bir şekilde çalışmış ve 1 Ocak 2015–31 Aralık 2016 tarihleri arasında verdiği 396 karar sonucunda baş- vuru sahiplerine toplam 5 milyon 899 bin 941 TL ödeme yapmıştır.¹³

10. Komisyonu kuran 6384 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Olan Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun 19 Ocak 2013 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

11. AİHM, Ümmühan Kaplan/Türkiye, No: 24240/07, 20 Mart 2012.

12. AİHM, Müdür Turgut ve diğerleri/Türkiye, No: 4860/09, 26 Mart 2013.

13. “2016 Bakanlık Faaliyet Raporu”, Adalet Bakanlığı, s. 86.

9. “Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Bilgi Notu”, T.C. İçişleri Bakanlığı, (Ağustos 2017).

Kuzey Kıbrıs Taşınmaz Mal Komisyonu 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekati'nin Kıbrıs adasını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olmak üzere iki bölgeye ayırması sonrasında yaşanan mülkiyet ihtilafları dolayısıyla kurulmuştur. Kıbrıslı Rumlar tarafından mülkiyet haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yapılan çok sayıda bireysel başvurunun ardından mahkeme Loizidou kararında KKTC'nin uluslararası toplum tarafından tanınan bir devlet olmadığı, Ada'nın kuzeyinde askeri varlık bulunduran Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta meydana gelen insan hakları ihlallerinden sorumlu olduğunu belirtmiştir. AİHM, GKRY'nin yaptığı devlet başvurusu¹⁴ üzerine Kuzey Kıbrıs'ta mülkiyet sorunlarına ilişkin bir iç hukuk yolu oluşturulabileceğine hükmetmiştir.

AİHM tazminat ve insan hakları komisyonlarını ilk etapta etkili birer iç hukuk yolu olarak kabul etmesine karşın, Mal Tazmin Komisyonuna ilişkin pilot dava olarak seçtiği ve 2005 yılında karara bağladığı Xenedis-Arestis/Türkiye davasında¹⁵ kanun ve komisyonun etkili bir iç hukuk yolu oluşturamadığını söyleyerek Türkiye'nin mülkiyet hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir. Mahkemenin bu kararının ışığında Kuzey Kıbrıs'ta yeni bir yasal düzenleme¹⁶ yapılmış ve Taşınmaz Mal Komisyonu kurulmuştur. AİHM'in daha önceki kararında yer alan hususlarda hassas bir tutum izlenerek oluşturulan komisyonun kararlarına karşı yargı yolu da açık tutulmuştur.

Bu doğrultuda yapılan düzenlemelerin sonucu olarak AİHM 2010 yılında verdiği Demopoulos ve diğerleri/Türkiye¹⁷ davasında Taşınmaz Mal Komisyonunun etkili bir iç hukuk yolu oluşturduğunu belirterek kabul edilmezlik kararı vermiştir. 27 Eylül 2017 itibarıyla komisyona toplam 6 bin 347 adet başvuru yapılmış ve bunlardan 855'i sonuçlandırılmıştır. Komisyon başvuru sahiplerine taşınmaz mallarının bedeli ola-

rak toplam 238 milyon 574 bin 231 sterlin tazminat ödemiştir. Komisyon tarafından taşınmazın iadesi, takas ve tazminat, iade ve tazminat kararlarının da verildiği görülmektedir.¹⁸

Sonuç olarak doğrudan ya da dolaylı biçimde Türkiye'yi ilgilendiren konularda üç farklı insan hakları komisyonu AİHM tarafından etkili birer iç hukuk yolu olarak kabul edilmiştir. AİHM'nin Köksal/Türkiye kararında OHAL Komisyonunun da etkili bir iç hukuk yolu olarak kabul edilmesi sebebiyle kamuoyunda ileri sürülen komisyonun AİHM'yi aşmaya yönelik ve AİHM standartlarına aykırı olduğu yönündeki iddialarının da geçersiz hale geldiği görülmektedir.

AİHM'nin bir komisyonu etkili bir iç hukuk yolu sayarken gözettiği kriterler değerlendirilerek de OHAL Komisyonu hakkında bir yargıya varılması mümkündür. Örneğin tazminat komisyonlarını değerlendirirken AİHM, komisyonların Türkiye'nin 76 ilinde çalışması ve 170 bin kişinin bu komisyonlarda hak aramasının bu yolun etkinliğini ve pratikte de kullanılabilir olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. OHAL Komisyonuna hakkında KHK ile işlem yapılan kişilerin yüzde 91'inin başvurması ve online başvuru imkanının yanı sıra evrak üzerinde inceleme usulüyle çalışılacak olmasının da aynı sonuca yol açacağı kanaatindeyiz.

AİHM etkililik incelemesi yapması gereken hallerde komisyon üyeleriyle başvuru sahipleri arasında "potansiyel bir çıkar çatışması"nın bulunup bulunmadığını da araştırmaktadır. Somut olarak OHAL Komisyonu üyeleriyle muhtemel başvuru sahipleri arasında potansiyel çıkar çatışmasını ortaya koyacak hiçbir veri söz konusu değildir.

SONUÇ

Köksal/Türkiye kararında AİHM'nin tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olduğuna karar vermesinin yanı sıra uygun ve telafi edici bir yol olmadığına hükmetmeyi gerektiren makul bir sebebin bulunmadığını belirttiği OHAL Komisyonu, yapısı ve üyelerinin nitelikleri gibi hususlar bakımından somut olayın gerek-

14. AİHM, Kıbrıs/Türkiye, No: 25781/94, 10 Mayıs 2001.

15. AİHM, Xenedis-Arestis/Türkiye, No: 46347/99, 2 Eylül 2004.

16. 67/2005 sayılı "Anayasa'nın 159. Maddesinin 1. Fıkrasının (B) Bendi Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini, Takası ve İadesi Yasası".

17. AİHM, Takis Demopoulos ve diğerleri/Türkiye, No: 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04, 1 Mart 2010.

18. Taşınmaz Mal Komisyonu, <http://www.tamk.gov.ct.tr/index.html>, (Erişim tarihi: 27 Eylül 2017).

lerini karşılamaktadır. Komisyonun etkili bir yol olup olmadığına ilişkin nihai karar ancak kararlar açıklandıktan sonra verilebilecektir.

FETÖ ile mücadelede masum olanların ayıklanması ve mağduriyete sebep olunmaması sürecin başlanması ve meşruiyeti açısından son derece önemlidir. Bu

önemli görevi yerine getirecek kurumların başında da OHAL Komisyonu gelmektedir. Bu sebeple dikkatli bir şekilde kurulmuş komisyonu henüz göreve başlamadan itibarsızlaştırmaya çalışmak yerine desteklemek ve bağımsız bir şekilde sadece hukuka bağlı olarak çalışması için yardımcı olmak gerekir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya

06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı

No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite

1106 Washington D.C. 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen

Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985